

EL PATRIMONI
DOCUMENTAL A LA
CATALUNYA INTERIOR:
L'EXEMPLE DELS ARXIVS
MUNICIPALS DE LA
COMARCA DE L'URGELL

Per Gener Gonzalvo i Bou

15

Al llarg dels anys 1988-1989 es va portar a terme, des de l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega, una inventariació de tots els arxius municipals de la comarca de l'Urgell. Des de la creació de l'Arxiu Comarcal, l'any 1986, era aquesta la primera tasca important per tal de conèixer i avaluar l'estat del patrimoni documental en un dels àmbits més destacables, com és el de la documentació municipal. Altrament, la Llei d'Arxius de Catalunya 6/1985 i el Decret 110/1988 d'organització de la Xarxa d'Arxius Històrics Comarcals¹ atribueixen a l'Arxiu Històric Comarcal la tutela i control de la documentació de la comarca, tant pública com privada. De la documentació pública de l'Urgell, la municipal és l'única en què hem d'exercir aquestes funcions, car els fons notariais urgellencs són dipositats bàsicament als Arxius Històrics Comarcals de Balaguer i Cervera². Quant a la documentació privada, l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega ha començat una tasca de col·laboració en la classificació, ordenació i inventariació dels arxius eclesiàstics. Concretament, s'ha participat en la redacció de l'inventari de l'Arxiu del monestir de Santa Maria de Vallbona³, i en accions semblants en alguns dels arxius parroquials conservats *in situ* en parròquies de la comarca⁴. Aquest camp d'acció, però, és el que encara presenta més mancances, que s'hauran d'anar completant en el futur: pensem en els arxius patrimonials, arxius d'empreses, etc.

A hores d'ara, doncs, podem oferir un complet diagnòstic de l'estat i l'abast dels arxius municipals de la nostra comarca. Per a dur a terme aquest ambiciós projecte, vam actuar sota la coordinació i directrius del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya. De fet, aquest procés es portà a terme simultàniament en un ampli àmbit territorial. Pel que fa a les comarques de Lleida, s'iniciaren els inventaris dels municipis del Segrià, la Noguera, la Segarra, l'Alt Urgell, bona part del Pla d'Urgell, i la nostra comarca de l'Urgell. Cal agrair, en aquesta empresa, la col·laboració de la Diputació de Lleida, amb la dotació d'equips informàtics per als arxius comarcals, i en la contractació de personal –historiadors en atur–, que treballaren amb entusiasme i eficàcia al llarg d'aquesta comesa. És a dir, es tractava d'endegar un ampli programa que s'anà generalitzant a tot el país. Aquí assenyalem de passada, que d'altres arxius comarcals de les altres circumscripcions catalanes han posat en pràctica, o hi treballen actualment, en aquest programa d'actuació arxivística.

Creiem que l'exposició, tant de la metodologia emprada, com dels resultats obtinguts sobre l'estat i les característiques dels arxius i de la documentació municipals, pot esdevenir útil per a tots els interessats en el tema, i un model d'actuació exportable. Si més no, des d'un bon començament, el Sr. Josep M. Sans i Travé, Cap del Servei d'Arxius de la Generalitat, ja manifestà que el programa global d'inventariació de tots els arxius municipals de Catalunya era una experiència pilot a tot l'estat espanyol⁵.

Cal dir també que comptàvem, en iniciar el projecte, amb algunes experiències prèvies⁶, la qual cosa denotava una preocupació per part dels professionals dels arxius, envers la situació delicada dels fons municipals catalans. El precedent més proper i de més qualitat tècnica el vam tenir en la inventariació dels arxius municipals de l'Alt Penedès, a càrrec de l'Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, sota la coordinació del seu director, Sr. Josep M. Masachs. I no oblidem que

en aquelles dates es comptava amb l'esborrany de les normes de classificació de la documentació municipal, elaborades per una comissió del Servei d'Arxius, i que tenia com a ponent a l'arxiver Josep Matas. Precisament, aquest esborrany de normes fou el que s'aplicà en la nostra inventariació d'arxius municipals. Fins i tot, fou una conjuntura que va permetre que, en l'aplicació del quadre de classificació, alguns dels suggeriments dels arxiviers comarcals permetessin de millorar alguns aspectes d'aquesta normativa, publicada finalment l'any 1989 ⁷.

Fetes totes aquestes consideracions, caldrà centrar-nos ara en l'experiència portada a terme a la comarca de l'Urgell. En concret, s'assignà a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega la realització de 25 inventaris dels municipis següents: Agramunt, Anglesola, Barbens (Pla d'Urgell), Belianes, Bellpuig, Castellnou de Seana (Pla d'Urgell), Castellserà, Ciutadilla, la Fuliola, Gujmerà, Ivars d'Urgell (Pla d'Urgell), Maldà, Montornès de Segarra (la Segarra), Nalec, els Omells de Na Gaia, Ossó de Sió, Preixana, Puigverd d'Agramunt, Sant Martí de Riucorb, Tornabous, Vallbona de les Monges, Verdú, Vilagrassa, Vilanova de Bellpuig (Pla d'Urgell) i Vila-sana (Pla d'Urgell) ⁸. També vam endegar la reinventariació de l'arxiu municipal de Tàrrrega, dipositat a l'Arxiu Comarcal, seguint el nou quadre de classificació.

Metodologia

Comptant amb una prèvia notificació del Servei d'Arxius als alcaldes i secretaris dels ajuntaments de la nostra feina a realitzar, es tractava d'elaborar un inventari a cada ajuntament, treballant en les pròpies dependències municipals. En aquest treball de camp, el director de l'Arxiu Comarcal i un col·laborador es traslladaven al municipi corresponent, exposant als secretaris i responsables municipals la feina a realitzar. Aquesta es fonamentava bàsicament en els següents blocs:

1. Recollida de dades de localització: adreça, telèfon, horaris d'obertura al públic, i dades professionals i laborals del responsable de la documentació (generalment els mateixos secretaris).
2. Actitud i interès de l'ajuntament pel propi arxiu, i la seva posició en el cas de dipositar la documentació a l'Arxiu Comarcal.
3. Aspectes físics de l'arxiu: dades generals de l'edifici, situació de l'arxiu dins les dependències municipals, estat de les instal·lacions, funcions de les sales amb documentació (les pròpies d'un arxiu, o bé amb d'altres funcions), condicions ambientals (humitat, temperatura), obertures i mesures de seguretat, il·luminació, estat de les instal·lacions elèctriques, i l'existència o no de pres tatgeries, amb indicació dels elements protectors dels documents (capses, carpetes, lligalls, etc.).
4. Primera valoració de l'estat de la documentació: existència d'actuacions arxivístiques prèvies (classificacions, ordenacions, catalogacions, etc., de la documentació, i identificació dels autors), estat físic de la documentació (existència o no de lligalls, documents col·locats al terra, deterioraments de la mateixa, possible presència d'agents destructors: insectes, corcs, rossegadors, fongs, etc.), i en general, estat de conservació dels fons documentals.
5. Realització d'un reportatge fotogràfic de les instal·lacions i sales municipals on es troba dipositada la documentació.
6. El propi procés d'inventariació. Cal deixar molt clar que es pretenia de fer un inventari general, una primera inventariació que no comportés una prèvia i completa classificació i ordenació de les sèries. Era una primera descripció que necessitava –i necessita– una segona fase, amb la redacció d'un inventari més complet i precís, i amb les tasques prèvies abans esmentades, fetes en profunditat. Tot responia a la necessitat de tenir una valoració general dels fons municipals existents, amb una tasca limitada en el temps, i en condicions de treball, en general, incòmodes. Les unitats arxivístiques bàsiques de descripció foren el llibre i el lligall. En el cas en què l'arxiu presentava

un desordre manifest, que n'impedia la descripció, es feia imprescindible la confecció de lligalls, amb les tasques prèvies de classificació i ordenació. De cada unitat es confeccionà una fitxa de camp, que recollí les dades següents:

- Descripció del contingut de la unitat, amb clara indicació de la sèrie de pertinença.
- Dates extremes, amb la indicació de continuïtat o discontinuïtat de la unitat.
- Especificació del tipus formal de la unitat: llibre o lligall.
- Signatura, remetent als dígit del quadre de classificació, i una referència topogràfica (a la unitat s'hi col·locava una etiqueta de localització).
- Aposició del segell municipal, per a la identificació clara de l'arxiu municipal de pertinença ⁹.

Fins aquí hem ressenyat la tasca feta en els propis locals municipals. Un cop finalitzada, s'iniciava una segona fase, efectuada a l'Arxiu Comarcal. Tot seguit n'esmentem els trets principals:

1. Redacció d'un informe de cada arxiu municipal, on es recullen les dades que hem obtingut en la nostra visita, i que donen una visió general dels arxius. A l'informe s'hi afegeixen dades generals del municipi (cens de població, pressupostos municipals, etc.). Com a complement de l'informe, s'hi adjunta el reportatge fotogràfic corresponent.
2. El processament informàtic de les fitxes dels inventaris, comptant amb uns programes unificats per a tots els arxius comarcals, facilitats pel Servei d'Arxius de la Generalitat. Com a conseqüència immediata, aquestes dades es faciliten al Servei d'Arxius, als propis ajuntaments, i resten oberts a la consulta dels investigadors dels arxius comarcals.
3. Paral·lelament, en diverses reunions amb els arxiviers de les diferents comarques, hi ha un intercanvi d'experiències, i de manera especial, es treballa en la unificació dels criteris i terminologia de la descripció documental, decisiva en el camp de la informatització de les fitxes confeccionades.

Conclusions i propostes

Fins aquí hem exposat els nostres objectius generals, i la metodologia emprada per a l'avaluació de l'estat dels arxius municipals de la comarca de l'Urgell, i la confecció dels vint-i-cinc inventaris. Creiem que és el moment de fixar, ni que sigui de manera genèrica, unes constatacions o conclusions, i algunes suggerències de cara al futur del coneixement, preservació i difusió del patrimoni documental de les nostres comarques:

1. Els municipis de la comarca de l'Urgell són un bon exemple del que podria ésser l'arquetip de les comarques interiors i de poc pes demogràfic del Principat. Amb una població que gira al voltant dels 30.000 habitants, només la capital comarcal –Tàrraga– supera la xifra dels 10.000 habitants. Els altres nuclis principals són Agramunt, amb 4.669 habs. i Bellpuig, amb 3.684. La resta dels municipis es mou entorn dels 1.000 habitants, i un bon nombre d'ells no depassa aquesta xifra ¹⁰.

La conclusió és òbvia: es tracten de petits nuclis amb uns ajuntaments de pressupostos molt limitats. Això explica que gairebé la totalitat d'ells no compleixin –no ho poden complir– els requisits mínims per al bon funcionament dels seus arxius municipals: uns locals i instal·lacions dignes i segures, l'existència d'un responsable de la documentació suficientment qualificat, i l'accés a la consulta per part dels investigadors.

L'H. Sr. Joan Guitart, Conseller de Cultura de la Generalitat, lliurant els inventaris dels arxius municipals de l'Urgell als alcaldes de la comarca. (Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga, 23 de novembre de 1991. Fotografia: Calafell).

2. Les instal·lacions municipals de moltes de les poblacions estan ubicades en vells edificis, amb una mancança evident en un condicionament acceptable de l'arxiu, a més de la inseguretats permanent dels fons documentals. D'uns anys ençà, alguns ajuntaments han construït dependències municipals noves. Tanmateix, la documentació s'ha instal·lat de manera inadequada, en sales massa petites, i en males condicions ambientals i de seguretat. A més, els corresponents trasllats han comportat pèrdues de documentació, i una reinstal·lació que s'ha fet sense cap criteri quant a una bona classificació i ordenació documental. Fins i tot s'ha arribat a l'extrem d'abandonar documents en els antics locals municipals, amb un lògic augment de la inseguretats del seu control. Naturalment, les instal·lacions de documents –més pròpiament dit, emmagatzaments– han comportat, i comporten, el deteriorament dels mateixos, perjudicats per la humitat, la pols i les temperatures extremes.
3. En la majoria dels arxius, ens hem trobat amb la pèrdua de l'estructura i ordenació originàries de les sèries documentals, que reflectien les diverses funcions de l'ajuntament al llarg de la seva història.
4. Hem constatat també la manca d'actuacions arxivístiques encertades, alhora que no es disposava, fins al moment de confeccionar els nostres inventaris, de cap instrument de descripció.
5. A la comarca de l'Urgell, els arxius municipals no disposen de persones que tinguin una dedicació com a arxivistes dels fons documentals. En gran part, els secretaris fan un ús immediatista i utilitarista de la documentació, la qual cosa comporta classificacions *sui generis*, o bé la desorganització arxivística d'algunes sèries, en benefici de l'utilitarisme abans esmentat.
6. Les dificultats per a la consulta de la documentació per part dels investigadors és notòria i evident: a la manca d'espais adequats, i d'un responsable de l'arxiu, hi sumem la lògica incomoditat dels horaris d'obertura al públic de les oficines municipals, donat que en la majoria d'exemples, es tracten de petits municipis de poca activitat i horaris reduïts de funcionament administratiu. Únicament reben "favors especials" alguns erudits locals, que en ocasions disposen de l'arxiu sense cap control, manllevant documentació per treballar als seus domicilis.

7. Tot aquest negre panorama presenta, afortunadament, algunes excepcions. Bellpuig és el municipi que presenta un quadre més favorable: locals dignes, bones condicions de conservació de la documentació, existència de responsables de l'arxiu, amb una ordenació acceptable de les sèries, l'existència d'uns primers instruments de descripció, i un horari de consulta mínim, els dissabtes al matí ¹¹. En el cas d'Agramunt, hem constatat la cura envers l'arxiu de l'historiador local Lluís Pons ¹². Citem també les viles de Guimerà i Verdú, en què les pròpies autoritats municipals en tenen un zel i control especials. En el cas de Verdú, hem detectat actuacions arxivístiques prèvies de classificació i ordenació. No ens ha d'estranyar que els casos que citem corresponguin a les poblacions que conserven fons històrics municipals d'una certa entitat, com a resultat de tractar-se de viles amb rellevància i tradició històrica dins el conjunt de la comarca; tampoc ens sorprèn que algunes d'elles –Agramunt, Bellpuig– siguin actualment uns nuclis d'activitat socio-econòmica i cultural ben destacables, dins el conjunt de la comarca. De tota manera, el cas més responsable correspon al municipi d'Ossó de Sió, que ha dipositat el seu fons documental a l'Arxiu Comarcal, per tal de rebre un correcte tractament arxivístic del seu patrimoni, per la qual cosa, des de l'Arxiu Comarcal, els hi agraïm públicament.
8. Alguns dels fons municipals de l'Urgell han pogut conservar documentació amb entitat històrica notòria, remuntant-se als segles XIV-XV. Citem aquí els arxius de Bellpuig, Guimerà i Verdú. Tanmateix, és difícil trobar sèries sense llacunes. Un cas atípic és el de Montornès de Segarra, petit municipi que conserva, en unes condicions antiarxivístiques alarmants, un fons medieval i modern de gran interès ¹³. El gruix documental de la majoria d'arxius municipals de l'Urgell es circumscriu als segles XIX-XX, i les sèries només comencen a ésser completes, generalment, a partir de 1940. Això ens dóna idea de les grans pèrdues que ha sofert el nostre patrimoni, tractant-se de viles que han tingut una organització municipal que es remunta als orígens de la institució, notòriament al llarg dels segles XIII i XIV. Un cas lamentable és el de les grans llacunes observades a l'arxiu de la històrica vila d'Agramunt, enclau del comtat d'Urgell, degudes a massives destruccions de documentació ocasionades per fets bèl·lics del seu passat històric ¹⁴.
9. Amb la recent delegació de competències, en matèria de cultura, de la Generalitat als Consells Comarcals, aquests nous organismes han passat a gestionar els arxius històrics comarcals ¹⁵. Aquest fet administratiu obre un nou camí d'esperança i de potenciació d'una actuació arxivística comarcal, coherent i positiva. Es tracta, doncs, que es faci efectiva la continuïtat de la línia encetada amb la creació dels arxius comarcals, destinada a la bona conservació del patrimoni que encara conservem –i que requereix actuacions urgents– i a la seva deguda divulgació. D'altra banda, hem d'assolir les condicions que permetin un control efectiu dels fons, i el poder facilitar que la documentació sigui ben classificada i ordenada, se'n facin els necessaris instruments de descripció, i que pugui ésser consultable per part dels investigadors. En la nostra opinió, l'Arxiu Comarcal ha d'ésser la institució que exerceixi amb efectivitat aquests propòsits. En el cas que hem exposat, la comarca de l'Urgell, és evident que els ajuntaments no disposen de mitjans humans i materials per tenir uns arxius municipals en òptimes condicions. Albirem dues solucions. Una d'elles, que des de l'Arxiu Comarcal, comptant amb el suport humà i material del Consell Comarcal, es tingui un control efectiu dels arxius municipals, de tal manera que els arxius siguin dignificats, sense sortir de les dependències municipals. Aquesta possibilitat és més factible en el cas de les viles de més tradició històrica i/o més potència demogràfica: serien els exemples d'Agramunt, Bellpuig o Verdú, per citar-ne els més sobressortints ¹⁶. Una altra de les solucions és la concentració dels arxius municipals, dipositant-los a les instal·lacions de l'Arxiu Comarcal, via que, en la nostra opinió, pot resultar la més factible. Les nostres instal·lacions poden acollir el patrimoni, en les millors condicions possibles: dipòsits suficients, bones condicions de conservació i seguretat, i amb el personal adequat per fer-ne una bona ordenació, i per

elaborar uns bons instruments de descripció (guies, inventaris i catàlegs) ¹⁷. Igualment, aquesta concentració permetria, amb més facilitats, la còmoda consulta per als investigadors, amb amplis horaris i bones condicions de treball, en benefici de la divulgació del patrimoni i de la producció historiogràfica.

10. En el camp de la investigació i divulgació del patrimoni, és evident que cal tenir un contacte permanent amb els centres d'estudis, i sobretot amb les facultats universitàries, de tal manera que aquests fons municipals siguin objecte de treballs de curs, tesines i tesis per parts dels estudiants, i si és oportú, una bona política de publicacions ajudarà a la divulgació del nostre passat històric. Altrament, les mancances actuals de la historiografia local de l'Urgell són ben clares, efecte de la minsa consulta dels fons municipals que comentem en aquest treball ¹⁸. Cal, doncs, que aquesta documentació estigui en bones condicions d'estudi, cosa gairebé impossible en l'actualitat.
11. Ja hem comentat que aquests inventaris tenen un caire general i provisional. Cal una segona fase de perfeccionament, a efectuar a l'Arxiu Comarcal. Lligat estretament amb això, cal una coordinació de tots els arxivers catalans que tracten amb documentació municipal, que permeti un treball d'aprofundiment en la terminologia emprada en les descripcions de les sèries documentals municipals, necessitat que s'ha fet palesa amb els altres companys que han treballat en la confecció d'aquests inventaris comarcals. Aquesta tasca hauria de desembocar necessàriament en la confecció d'un thesaurus, la qual cosa possibilitaria una correcta informatització dels inventaris (o d'altres instruments de descripció), amb els evidents avantatges que comportaria.

No volem acabar aquestes línies sense expressar el nostre desig que la nostra aportació, quant al coneixement real de l'estat del patrimoni documental de la nostra comarca de l'Urgell, sigui útil i il·lustratiu per als interessats. Creiem que, malauradament, el cas urgellenc no és una excepció, com ho demostren els diagnòstics, ben similars, dels meus companys d'altres comarques properes a la nostra. Des d'aquí, volem fer una crida per tal que les administracions del nostre país col·laborin amb nosaltres, en benefici del nostre important patrimoni documental, i de la historiografia local del nostre país.

-
1. Llei d'Arxius 6/1985 de 26 d'abril: D.O.G.C. núm. 536, 10-IV-1985, pp. 1.263-1.265. Decret 10/1988 de 5 de maig, d'Organització de la Xarxa d'Arxius Històrics Comarcals: D.O.G.C. núm. 995, 25-V-1988, pp. 2.191-2.192.
  2. CANELA, M./GARRABOU, M.: *Catàleg dels protocols de Cervera*, Barcelona, F. Noguera, 1985 (per als protocols de Tàrraga, Bellpuig, Anglesola, Guimerà, Verdú i Vilagrassa); FARRÉ i VILADRICH, J.: *Catàleg dels protocols de Balaguer*, Barcelona, F. Noguera, 1991 (per als protocols d'Agramunt).
  3. NAVASCUÉS, I./BELLO, C./GONZALVO, G.: *Inventari de l'Arxiu del monestir de Santa Maria de Vallbona*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat, 1992. L'arxiu del monestir de Vallbona és considerat com el de major importància de la comarca, per la qualitat i extensió cronològica de les seves sèries.
  4. ROVIRA, P./GONZALVO, G.: *L'arxiu parroquial de Tàrraga*, a "URTX. Revista Cultural de l'Urgell", núm. 2, pp. 91-98, Tàrraga, Museu Comarcal, 1991.
  5. També han enllestit, o hi treballen encara, els inventaris d'altres comarques catalanes: el Tarragonès, l'Alt Camp, el Baix Camp, el Baix Ebre, la Conca de Barberà, la Vall d'Aran, l'Anoia, el Baix Llobregat, el Vallès Occidental i la Garrotxa, entre d'altres.
  6. Destaquem els següents treballs: CASADEMONT, M. i altres: *Els arxius municipals, aquests petits i grans tresors amagats*, a "Revista de Girona", núm. 95, Girona, 1981, pp. 137-151; CASADEMONT, M. i altres: *Informe sobre l'estat dels arxius municipals de les comarques gironines*, Girona, Diputació, 1981; MAYANS i PLUJÀ, A.: *Els arxius parroquials, municipals i notariais de la Garrotxa. Una aproximació*, Girona, Diputació, 1987; COLOMÉ, J./VALLÈS, J.: *Els arxius municipals al Penedès i Garraf*, a "1r Seminari d'estudis d'història local i comarcal.

- L'estat de la qüestió al Penedès i Garraf", Vilafranca del Penedès, Arxiu Històric Comarcal, 1987, pp. 155-165; Associació d'Arxivers de Catalunya: *Els arxius municipals a les comarques barcelonines*, Barcelona, Diputació, 1987; BENAUL, J.M.: *Bases per a un cens dels Arxius Municipals de Catalunya*, a "Lligall", 1 (1988), pp. 99-116.
7. MATAS i BALAGUER, J. (Red.): *Normes per a la classificació de la documentació municipal*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat, 1989. L'any 1982 s'havien publicat unes primeres normes: ALBERCH, R. i altres: *Els Arxius Històrics Municipals: Normes bàsiques de classificació*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat, 1982. Sobre la classificació, vegeu també: ALBERCH, R.: *Els quadres de classificació per a arxius municipals a l'Estat espanyol. Consideracions generals*, a "Lligall", 2 (1990), pp. 69-84; MATAS, J.: *Les normes bàsiques de classificació dels arxius municipals de Catalunya*, a "Lligall", 2 (1990), pp. 85-99. Vegeu també: BENAUL, J.: *Primera guia de l'Arxiu Històric de Sabadell*, Sabadell, Arxiu Històric, 1990, on s'apliquen les noves normes del 1989.
  8. Els arxius municipals del Pla d'Urgell que vam inventariar corresponen als municipis que amb anterioritat pertanyien a l'Urgell. En el curs del treball, el municipi de Montornès de Segarra va passar a dependre de la comarca de la Segarra.
  9. Es va acordar d'inventariar d'altres fons no municipals que estiguessin custodiats a les dependències dels ajuntaments: jutjats, Cambres Agràries, i "Jefatura Local del Movimiento", bàsicament.
  10. Sobre la comarca de l'Urgell, vegeu: AA.VV.: *Les nostres contrades. L'Urgell*, 3 vols., Bellaterra, ICE de la UAB, 1983-1988; AA.VV.: "Gran Geografia Comarcal de Catalunya", Vol. 9, *La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà*, Barcelona, F. Enciclopèdia Catalana, 1984, pp. 138-279; Consell Comarcal de l'Urgell: *L'Urgell. Guia comarcal poble a poble*, Tàrraga, 1990.
  11. Destaquem el paper de l'historiador i cronista oficial de la vila, Jaume Torres, redactor d'un primer inventari de l'arxiu municipal, inèdit.
  12. Destaquem la seva obra *Notícia d'Agramunt*, Lleida, Diputació, 1990, on utilitza documentació de l'arxiu municipal.
  13. Montornès fou un antic domini dels ordes militars. Un altre cas especial és el de Vilagrassa. Una part important del fons municipal (esmentem el "Llibre de Privilegis") es troba a l'arxiu parroquial, on l'accés a la consulta troba moltes dificultats. Sobre aquest fons, vegeu: AA.VV.: *Vilagrassa. VIII Centenari de la Carta de Població. 1185-1985*, Lleida, I.E.I., 1986.
  14. Sens dubte, l'arxiu municipal amb sèries més extenses i completes és el de la ciutat de Tàrraga, custodiat a l'Arxiu Comarcal: GONZALVO, G.: *Guia de l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga*, a "Guia dels Arxius Històrics de Catalunya", 3, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat, 1989, pp. 159-189, i "Inventari de l'arxiu municipal de Tàrraga" (inèdit), redactat per G. GONZALVO, M.A. FARRÉ i R. HUGUET. Aquests són també els redactors dels inventaris de l'Urgell, als quals cal afegir a T. RUBÍ i M. PORTA. L'inventari del fons municipal de Tàrraga fou redactat durant els anys 1988-1989.
  15. Decret 208/1989 de delegació de competències en matèria de cultura a les comarques: D.O.G.C. núm. 1.194, 15-IX-1989, especialment l'Article 1; Conveni de delegació de competències en matèria de cultura, entre el Departament de Cultura de la Generalitat i el Consell Comarcal de l'Urgell, de 17 de juliol de 1990.
  16. A més, l'arxiver ha de col·laborar amb els secretaris i funcionaris municipals, per tal de portar una bona política de gestió administrativa de la documentació actual, des del moment de la seva creació. Aquest és un servei que poden oferir els professionals dels arxius, i que obre una via de moltes possibilitats futures.
  17. L'arxiu municipal d'Ossó de Sió, dipositat des del 28 de novembre de 1989 a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga, ha estat inventariat per G. GONZALVO, M.A. FARRÉ i M. PORTA. També es van inventariar els antics fons municipals de les viles agregades actualment al municipi de Tàrraga: Claravalls, la Figuerosa i el Talladell.
  18. L'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga ha iniciat contactes i actuacions, conjuntament amb d'altres arxius comarcals, amb l'Estudi General de Lleida (esmentem un Curs d'Arxivística i Documentació, celebrat entre l'octubre de 1990 i el gener de 1991, adreçat als alumnes universitaris). Finalment, ressenyem que els inventaris dels arxius municipals de la comarca de l'Urgell, foren presentats oficialment el passat 23 de novembre de 1991, en un acte en què el conseller de Cultura de la Generalitat, H. Sr. Joan Guitart, lliurà un exemplar dels inventaris a cada representant dels municipis de la comarca.